

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ МІСТ

© 2017 БУБЕНКО П. Т., ПАНОВА О. Д.

УДК 332.1:711+339.9

Бубенко П. Т., Панова О. Д. Європейський вимір глобальної програми розвитку міст

Мета статті полягає в дослідженні процесу еволюційного становлення Програми розвитку міст ЄС та аналізі стратегічного інструментарію міського розвитку в рамках сформованої міської політики ЄС на сучасному етапі. Проаналізовано ключові ознаки процесу формування міської політики ЄС, визначено та охарактеризовано основні етапи еволюційного становлення комплексної програми розвитку міст ЄС. У контексті забезпечення комплексного підходу до сталого міського розвитку та комплементарного позиціонування міського розвитку в стратегіях територіального розвитку та згуртованості ЄС досліджено нормативно-правову базу ЄС з міського розвитку. За результатами дослідження систематизовано стратегічний інструментарій провадження Програми розвитку міст ЄС.

Ключові слова: місто, програма розвитку міст ЄС, міська політика, територіальний розвиток, економічний розвиток, комплексний підхід до сталого міського розвитку.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 16.

Бубенко Павло Трохимович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)
E-mail: office.nesc@nas.gov.ua

Панова Олена Дмитрівна – старший викладач кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)
E-mail: panova_biz@ukr.net

УДК 332.1:711+339.9

Бубенко П. Т., Панова Е. Д. Европейское измерение глобальной программы развития городов

Цель статьи заключается в исследовании процесса эволюционного становления Программы развития городов ЕС и анализе стратегического инструментария городского развития в рамках сложившейся городской политики ЕС на современном этапе. Проанализированы ключевые особенности процесса формирования городской политики ЕС, определены и охарактеризованы основные этапы эволюционного становления комплексной программы развития городов ЕС. В контексте обеспечения комплексного подхода к устойчивому городскому развитию и комплементарного позиционирования городского развития в стратегиях территориального развития и сплоченности ЕС исследована нормативно-правовая база ЕС по вопросам городского развития. В результате проведенного исследования систематизирован стратегический инструментарий реализации Программы развития городов ЕС.

Ключевые слова: город, программа развития городов ЕС, городская политика, территориальное развитие, экономическое развитие, комплексный подход к устойчивому городскому развитию.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 16.

Бубенко Павел Трофимович – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики предприятий, бизнес-администрирования и регионального развития, Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)
E-mail: office.nesc@nas.gov.ua

Панова Елена Дмитриевна – старший преподаватель кафедры экономики предприятий, бизнес-администрирования и регионального развития, Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)
E-mail: panova_biz@ukr.net

UDC 332.1:711+339.9

Bubenko P. T., Panova O. D. The European Dimension of the Global Urban Development Program

The article is aimed at studying the process of evolutionary formation of the EU Cities Development Program and analyzing the strategic instrumentarium for the urban development within the currently established EU urban policy at the present stage. The key features of the process of formation of the EU urban policy have been analyzed, the main stages of evolutionary formation of the integrated EU Cities Development Program have been defined and described. In the context of ensuring an integrated approach to the sustainable urban development and complementary positioning of urban development in the EU's territorial development and cohesion strategies, the European Union's normative and legal framework on urban development was researched. As a result of the conducted research, the strategic instrumentarium of implementation of the EU Cities Development Program has been systematized.

Keywords: city, the EU Cities Development Program, urban policy, territorial development, economic development, integrated approach to the sustainable urban development.

Fig.: 2. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 16.

Bubenko Pavlo T. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics of Enterprises, Business Administration and Regional Development, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17, Marshal Bazhanov Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)
E-mail: office.nesc@nas.gov.ua

Panova Olena D. – Senior Lecturer of the Department of Economics of Enterprises, Business Administration and Regional Development, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshal Bazhanov Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)
E-mail: panova_biz@ukr.net

Прийняття Нової програми розвитку міст (англ. *New Urban Agenda*) [16] на Конференції ООН по житлу і сталому міському розвитку Хабітат III у 2016 р. визначило глобальний консенсус щодо визнання ключової ролі міст і населених пунктів як рушійних сил сталого розвитку в умовах світу, що все більш урбанізується, що зумовлює актуальність наукового вивчення та аналізу прикладних аспектів імплементації оновленого

глобалізованого сценарію міста не тільки як стратегічної території створення економічного та культурного багатства, але й також забезпечення соціальної інклюзивності та екологічної сталості.

У рамках змістовної підтримки глобального порядку денного з розвитку міст в Європейському Союзі ініційовано Програму розвитку міст ЄС [6] щодо забезпечення збалансованого, сталого та комплексного (інте-

грованого) міського розвитку в руслі глобального парадигмального бачення міст на сучасному етапі – міст, які є соціально орієнтованими та безпечними, екологічно сталими, економічно процвітаючими та інноваційними, прозорими, з належною системою управління та співпраці з різними рівнями влади, а також з іншими містами в національному та міжнародному просторі; з розвиненим механізмом широкої участі громадськості, бізнесу та інститутів знань.

Відповідно, актуальність аналітичного дослідження міської політики та становлення програми розвитку міст ЄС обумовлені тією увагою, що приділяють всі інституції ЄС розвитку урбанізованих територій країн Європи, а також тими досягненнями, що має ЄС у цьому напрямку.

Проблемам економіки міста, міського розвитку та міської політики присвячено роботи українських учених: М. Ф. Аверкиної, В. М. Бабаєва, О. В. Берданової, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, О. А. Карлової, О. І. Карого, М. І. Мельник, В. Т. Семенова та інших представників наукових шкіл регіоналістики, урбаністики та публічного адміністрування. Проте в умовах сьогодення існує необхідність доповнення поточних досліджень ґрунтовним аналізом міської політики та практик міського розвитку ЄС в руслі глобальної інтеграції, базуючись на дослідженні праць європейських учених і нормативно-правової бази ЄС.

В європейському контексті комплексний підхід до програми розвитку міст набував поступової актуалізації ініціатив, програм і політик ЄС, адже згідно з Договором про Європейській Союз формальною компетенцією ЄС є регіональна політика, і пропозицію Європейській Комісії щодо залучення ЄС у процеси міського розвитку було відхилено країнами-членами у 1991 р. [14]. Із визнанням міст Європи економічними драйверами регіонального та національного розвитку, забезпечення європейської конкурентоспроможності в глобальному просторі [2] було започатковано процес формування міської політики ЄС, який характеризується такими ознаками:

імпліцитність: становлення міської політики ЄС відбувалося в рамках розвитку регіональної політики із певними періодами активізації ініціатив та програм розвитку міст, а також гальмування та скорочення зусиль за цим напрямком. До 1989 р. у фокусі територіального розвитку ЄС залишалися регіони, а не міста. Лише після реформи структурних фондів та перегляду Римського договору в контексті соціальної та економічної згуртованості було започатковано перші ініціативи ЄС у руслі формування програми розвитку європейських міст [1; 13; 14];

✦ *неформальність*: формування міської політики ЄС відбувалося непрямим чином через неформальний міжурядовий діалог, прийняття низки документів у відповідь на зміни світового дискурсу міського розвитку та реалізацію програм міського розвитку фінансованих структурними та інвестиційними фондами ЄС у рамках реалізації політики територіального розвитку ЄС [5; 10];

✦ *мультисуб'єктність*: основними учасниками полікотворчого процесу з міського розвитку стали інституції ЄС: Європейська Комісія, Група з міського розвитку (Urban Development Group (UDG)); Міжпарламентська група URBAN Intergroup в Європейському парламенті, Комітет регіонів (Committee of Regions (CoR)), Європейський соціально-економічний (European Economic and Social Committee (EESC)), Європейський інвестиційний банк (European Investment Bank (EIB)); сукупність недержавних груп, мереж та організацій: асоціація крупних міст-мегаполісів Європи EURO CITIES, мережа сталих міст Європи ICLEI Europe, Рада європейських міст та регіонів (Council of European Cities and Regions (CEMR)); а також мережі технічної допомоги: програма з європейського територіального співробітництва URBACT, європейська міжурядова міська платформа EUKN, європейська група з територіального співробітництва ESPON [13];

✦ *фрагментарність*: лише декілька країн – членів ЄС мають визначену національну міську політику, яка зосереджена на різних сферах діяльності, таких як міське планування, мобільність, навколишнє середовище, енергетика, економічний розвиток або послуги із соціального забезпечення, і в цілому реалізуються інституційними суб'єктами, які часто не співпрацюють один з одним, що зумовило необхідність започаткування процесу створення єдиної європейської моделі розвитку міста [9; 11].

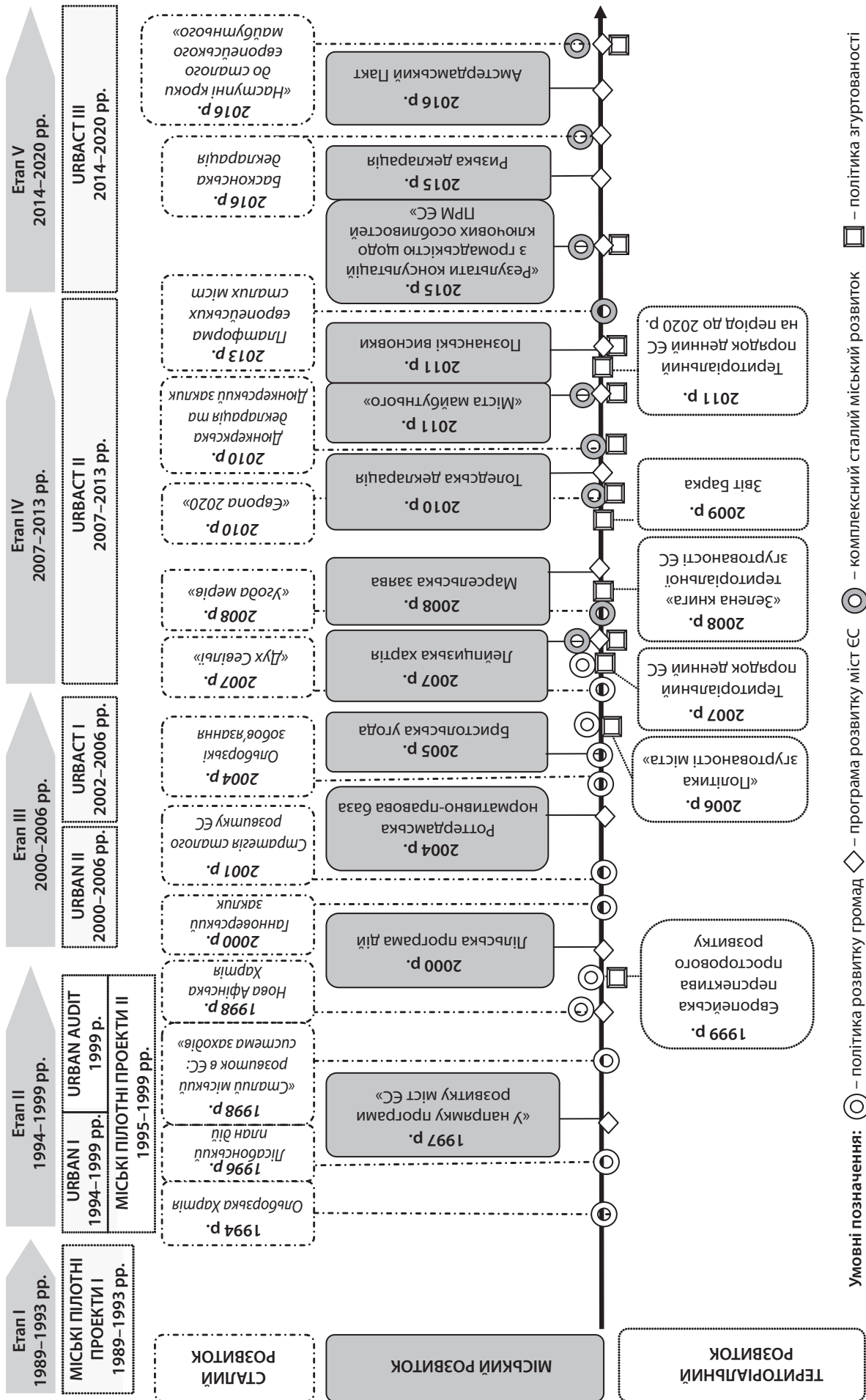
Таким чином, складний процес розвитку міської політики ЄС потребував раціоналізації через провадження комплексного експліцитного програмного підходу.

Метою статті є дослідження процесу еволюційного становлення Програми розвитку міст ЄС та аналіз стратегічного інструментарію міського розвитку в рамках сформованої міської політики ЄС на сучасному етапі.

Еволюційне становлення комплексної програми розвитку міст ЄС можна охарактеризувати такими етапами (рис. 1) [7; 13; 14]:

1. *Ініціація проектів розвитку європейських міст*: у 1989–1994 рр. були здійснені перші пілотні проекти міського розвитку (Urban Pilot Projects), і, незважаючи на обмежене фінансове забезпечення, вони мали політичний і адміністративний успіх, продемонструвавши потенціал для подальших програм міського розвитку ЄС.

2. *Ідентифікація міського розвитку на порядку денному ЄС*: у 1989–1999 рр. із формуванням відповідних джерел фінансування через реалізацію політики розвитку громад було започатковано європейську програму ініціатив громад URBAN I із головним фокусом на забезпечення якості життя в депресивних міських районах. У 1999 р. Європейська Рада реформувала та спростила Структурні фонди та скоригувала Фонд гуртування – основна увага була зосереджена на підвищенні економічної конкурентоспроможності та продуктивності найменш забезпечених регіонів та країн – членів ЄС шля-

Умовні позначення: ○ – політика розвитку громад ◊ – програма розвитку міст ЄС ● – комплексний сталий міський розвиток □ – політика згуртованості

Рис. 1. Генезис формування Програми розвитку міст ЄС

хом інвестування в людський і фізичний капітал. Того ж року Генеральний директорат з питань регіональної політики та Евростат ініціювали програму Urban Audit – систему збору даних про різні аспекти якості життя в містах Європи (демографія, житло, охорона здоров'я, злочинність, ринок праці, нерівність в доходах, місцеве управління, освітні кваліфікації, довкілля, клімат, транспорт, інформаційне суспільство, культурна і туризм).

3. *Визнання внеску міст у розвиток регіонів та національних економік:* у 2000–2006 рр. ініціативи громад було продовжено у рамках програми URBAN II в руслі реалізації інноваційних стратегій соціально-економічної регенерації депресивних міських територій та поширення сталого міського розвитку в ЄС. У рамках програми URBAN II було також ініційовано програму європейського територіального співробітництва URBACT I (2002–2006 рр.) з метою обміну та поширення досвіду, ноу-хау та результатів пілотних проектів міст-учасників і капіталізації отриманих знань.

4. *Активне просування міського виміру у політиці розвитку ЄС:* у 2007–2013 рр. ініціативи міст розглядалися вже не в руслі реалізації політики розвитку громад, а поступово були інтегровані в національні та регіональні операційні програми щодо реалізації комплексного підходу до сталого міського розвитку, розширення можливостей місцевого управління, застосування інструментів бенчмаркінгу, нетворкінгу та обміну досвідом між містами. У 2007 р. було продовжено програму URBACT II включно для Норвегії та Швейцарії з актуалізованою метою підвищення ефективності політики в області міського розвитку та зміцнення загальної концепції комплексного розвитку міст за пріоритетними тематичними напрямками: розвиток підприємництва, інновацій та економіки знань, стимулювання зайнятості та людського капіталу, інтегрований розвиток депресивних територій, соціальна інтеграція, екологічні проблеми, урядування та міське планування.

5. *Формалізація програми розвитку міст ЄС:* у 2014–2020 рр. було досягнуто консенсус серед країн-членів ЄС щодо ініціації програми розвитку міст на національних рівнях, базуючись на принципах моделі комплексного сталого міського розвитку в рамках просування політики згуртованості ЄС. У 2014 р. було продовжено програму URBACT III в контексті реалізації Стратегії «Європа 2020» щодо стимулювання комплексного сталого розвитку міст за допомогою створення мереж, зміцнення потенціалу та обміну знаннями між містами за тематичними напрямками: посилення наукових досліджень, технологічного розвитку та інновацій, підтримка переходу до низьковуглецевої економіки, охорона довкілля та стимулювання ресурсоефективності, сприяння зайнятості та трудовій мобільності, забезпечення соціальної інклюзивності та боротьба з бідністю.

Сталий розвиток є ключовою концепцією, яку покладено в основу формування європейської програми розвитку міст. У ході адаптації принципів сталого розвитку на міському рівні набув актуальності комплексний (інтегрований) підхід до сталого міського розвитку (СМР), який можна охарактеризувати як

взаємопов'язаність різних вимірів міського життя – економічного, екологічного, соціального, культурного, інтеграція яких обумовлює успішність міського розвитку [8]. Заходи, що пов'язані з фізичним відновленням міста, повинні бути скомбіновані із заходами, що просувають освіту, економічний розвиток, соціальну інклюзивність та захист довкілля. Додатковою умовою є також розвиток сильного партнерства між громадянами, громадським суспільством, акторами міської економіки, а також різними рівнями урядування.

Становлення комплексного (інтегрованого) підходу до сталого міського розвитку відбувалося «знизу догори» через реалізацію певних ініціатив на локальному рівні [5]. Лідерами міст Європи було ініційовано щорічну Конференцію європейських сталих великих і малих міст, за результатами якої було прийнято такі підсумкові документи:

- ✦ *Ольборзька хартія «Міста Європи на шляху до сталого розвитку»* (1994 р.) – перша хартія великих і малих міст Європи щодо ініціації кампанії СМР в руслі реалізації «Порядку денного на XXI століття» за підсумками Саміту Землі в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. та його адаптації до місцевого рівня – «Міський порядок денний на XXI століття» (Local Agenda 21).
- ✦ *Лісабонський план дій: від Хартії до дій* (1996 р.), спрямований на практичну імплементацію Ольборзької хартії щодо виконання «Порядку денного для міст на XXI століття» та «Порядку денного Хабітат», прийнятого в Стамбулі у 1996 р.
- ✦ *Ганноверський заклик європейських міських лідерів на рубежі XXI ст.* (2000 р.): до міжнародної спільноти – посилити підтримку становлення країн на шлях до сталого розвитку, стимулювати місцеве самоврядування до розробки місцевої екологічної політики, створити фонд СМР у рамках Глобального екологічного фонду; до європейських інституцій – надати пріоритет СМР у реалізації стратегії сталого розвитку Європи, установити чітку відповідальність за СМР у структурі Європейської Комісії та розподілення субсидій і грантів, зокрема Структурних фондів, на місцевому та регіональному рівнях за умов дотримання критеріїв сталого розвитку; до національних урядів – забезпечити політичну базу для підтримки СМР, визнати міста та регіони дійсними партнерами для міжнародних проектів зі сталого розвитку; а також до інших місцевих лідерів, стейкхолдерів та лідерів бізнесу та фінансового сектора – залучатися до планування та реалізації стратегій СМР.
- ✦ *Ольборзькі зобов'язання* (2004 р.) щодо просування оновленої візії міста – інклюзивне, процвітаюче, креативне та стале, що забезпечує гідну якість життя для всіх громадян та їх участь у всіх аспектах міського життя і принципів СМР у контексті положень Саміту ООН Ріо +10.

- ✦ «Дух Севільї» (2007 р.) щодо встановлення місцевих показників виконання зобов'язань, проведення постійного моніторингу досягнутого прогресу та забезпечення відкритого доступу до отриманих результатів за зобов'язаннями.
- ✦ *Дюнкерська декларація та Дюнкерський заклик до дій зі збереження клімату* (2010 р.): урахуваючи наслідки глобальної фінансово-економічної кризи 2008 р. та необхідність переходу до сталої, «зеленої», інклюзивної економіки як комплексного забезпечення якості життя, економічного розвитку та соціального захисту, було зроблено ключову заяву щодо провідної ролі міст та регіонів як системних суб'єктів у реалізації завдань Стратегії «Європа 2020» – досягнення розумного, сталого, інклюзивного зростання, «Дорожньої карти до низьковуглецевої економіки до 2050 р.», а також забезпечення територіальної згуртованості ЄС.
- ✦ *Платформа європейських сталих міст* (2013 р.) – інформаційний онлайн-хаб за принципом «єдиного вікна» для місцевих громад щодо впровадження ініціатив СМР.
- ✦ *Басконська декларація: нові шляхи для європейських великих і малих міст щодо створення продуктивних, сталих і стійких до змін міст задля придатної для життя, інклюзивної Європи* (2016 р.), в якій було задекларовано адаптування положень Цілей сталого розвитку на 2016–2030 рр. і Паризької угоди у Програмі розвитку міст ЄС.

У руслі просування СМР Європейською Радою Просторового Розвитку було ініційовано перехід від концепції функціонального міста Ле Корбузе в Афіській Хартії 1933 р. і конфігурації міста в руслі становлення міського порядку денного на ХХІ ст. щодо забезпечення економічної конкурентоспроможності та зайнятості, економічної та соціальної згуртованості, взаємодії транспортних мереж, сталого розвитку та якості життя в Новій Афіській Хартії 1998 р. до візії європейського міста ХХІ ст. як системи гармонійно інтегрованої соціальної, економічної та екологічної взаємопов'язаності у змістовному поєднанні концепції взаємопов'язаного міста і сталого розвитку в Новій Афіській Хартії 2003 р. [12].

У 2008 р. було започатковано ініціативу ЄК «Угода мерів» щодо добровільних зобов'язань міст у руслі підтримки завдань Європейської Комісії 20–20–20 за Стратегією «Європа 2020» – знизити на 20% викиди парникових газів, отримувати 20% енергії з альтернативних джерел, поліпшити енергоефективність на 20% до 2020 р. [4].

Отже, в основу європейської стратегії міського сталого розвитку було покладено принципові положення Стратегії сталого розвитку ЄС, Стратегії Європи 2020, Повідомлення ЄК «Наступні кроки до сталого європейського майбутнього» у відповідь ЄС на Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 р. та адаптації європейської політики до Цілей сталого розвитку 2016–2030 рр.

Інституційний вимір становлення Програми розвитку міст ЄС щодо формування міської нормативно-правової бази (*urban acquis*) у контексті забезпечення комплексного підходу до СМР та комплементарного позиціонування міського розвитку в стратегіях територіального розвитку та згуртованості ЄС було реалізовано на таких рівнях із прийняттям низки відповідних документів [6; 7]:

- ✦ на рівні Європейської Комісії:
  - *Повідомлення ЄК «У напрямку програми розвитку міст Європейського Союзу»* (1997 р.): вперше формалізовано необхідність у формуванні міської політики ЄС як відокремленого напрямку розвитку регіональної політики в таких сферах.
  - *Повідомлення ЄК «Сталий міський розвиток в Європейському Союзі: система заходів»* (1998 р.): перелік удосконалених конкретизованих дій міського порядку денного ЄС для громад щодо вирішення проблем СМР.
  - *Повідомлення ЄК «Політика згуртованості і міста: міський внесок у зростання та зайнятість в регіонах»* (2006 р.): перелік пріоритетних напрямків для розвитку європейських громад у рамках реалізації політики згуртованості ЄС на 2007–2013 рр.
  - *Звіт ЄК «Міста майбутнього»* (Генеральний директорат з питань регіональної та міської політики, 2011 р.), в якому європейське місто визначено як місце передового суспільного прогресу із високим ступенем соціальної згуртованості, демократії та громадянської участі, культурного діалогу та розмаїття, «зеленого», екологічного відновлення, економічного розвитку із високоякісним забудованим середовищем і громадськими місцями, що поліпшують якість життя.
  - *Робочий документ персоналу ЄК «Результати консультацій з громадськістю щодо ключових особливостей Програми розвитку міст ЄС»* (2015 р.) узагальнює і оцінює основні повідомлення публічних консультацій щодо міського виміру політики ЄС, ініційованих Європейською Комісією у 2014 р.
- ✦ на рівні Ради Європейського Союзу в рамках неформальних зустрічей міністрів ЄС (табл. 1):
  - *Європейська перспектива просторового розвитку* – перший документ ЄС, що стосується ролі міст і міських агломерацій в забезпеченні інтегрованого сталого територіального розвитку ЄС.
  - *Лільська програма дій*: сформульовано дев'ять пріоритетів щодо європейської міської політики: 1) підсилення ролі міст у сфері просторового планування; 2) впровадження нового підходу до міської політики на національному та місцевому рівнях; 3) стимулювання широкої участі громадян; 4) посилення уваги до соціальної та етнічної сегрегації; 5) заохочення комплексного і збалансованого розвитку міст; 6) сприяння розвитку партнерства між державним і приватним секторами; 7) поширення кращих практик міського розвитку; 8) просування сучасних технологій у життєдіяльності міста; 9) подальший аналіз урбанізованих районів для поглиблення знань щодо взаємопов'язаних явищ у місті.
  - *Роттердамська нормативно-правова база з міської політики* визначає стратегічні та оперативні принципи спільної міської політики задля збалансова-

Нормативно-правова база з міського розвитку Ради ЄС

Рік	Головування в Раді ЄС	Місце проведення неформальної зустрічі міністрів ЄС	Сфера відповідальності міністрів	Підсумковий документ
1999	Німеччина	Потсдам	Просторове планування	Європейська перспектива просторового розвитку
2000	Франція	Лілля	Міський розвиток	Лільська програма дій
2004	Нідерланди	Роттердам	Міський розвиток	Роттердамська нормативно-правова база з міської політики
2005	Великобританія	Бристоль	Розвиток сталих громад	Бристольська угода
2007	Німеччина	Лейпциг	Міська політика	Лейпцизька хартія сталих європейських міст, Територіальний порядок денний ЄС
2008	Франція	Марсель	Міський розвиток	Марсельська заява
2010	Іспанія	Толедо	Міський розвиток	Толедська декларація
2011	Угорщина	Геделле	Просторове планування та територіальний розвиток	Територіальний порядок денний ЄС на період до 2020 р.
2011	Польща	Познань	Політика згуртованості ЄС, територіальний та міський розвиток	Познанські висновки
2015	Латвія	Рига	Територіальна згуртованість та міський розвиток	Ризька декларація
2016	Нідерланди	Амстердам	Міський розвиток	Амстердамський Пакт

ного розвитку, економічної конкурентоспроможності, соціальної згуртованості та якості довкілля міста.

– *Бристольська угода* надає визначення сталої громади – місто, де люди хочуть жити та працювати в теперішній час і майбутньому – із ідентифікацією восьми ознак сталої громади: 1) активна, інклюзивна, безпечна: справедлива, толерантна і згуртована із сильною місцевою культурою; 2) добре керована із ефективними та інклюзивними моделями широкої участі; 3) із добре розвинутою мережею транспорту і зв'язку; 4) із розвинутими послугами: державними, приватними, громадськими, волонтерськими, які відповідають потребам людей і доступні для всіх; 5) екологічно чутлива: надання людям місць для проживання із урахуванням екологічних факторів; 6) економічно розвинена: із процвітаючою, диверсифікованою, інноваційною місцевою економікою; 7) добре спланована та забудована із урахуванням природного довкілля; 8) справедлива для всіх, включаючи інші громади.

– *Лейпцизька хартія сталих європейських міст* вміщує принципи, які полягають у більш широкому використанні комплексних підходів політики міського розвитку із забезпеченням необхідної бази на національному рівні, а також приділення особливої уваги бідним районам у рамках міста в цілому шляхом проведення стратегії модернізації фізичного середовища, зміцнення місцевої економіки та політики на ринку праці, проведення активної політики в галузі освіти та професійної підготовки для дітей і молодих людей, а також шляхом розвитку ефективного та доступного міського транспорту. Саме в Лейпцизькій хартії було висловлено консенсус членів – країн ЄС щодо принципів євро-

пейської моделі розвитку міст, заснованих на концепції комплексного сталого міського розвитку, зумовивши магістральне просування міського виміру в політиці розвитку ЄС.

Прийнятий на тій самій неформальній зустрічі міністрів ЄС *Територіальний порядок денний ЄС* актуалізує проблеми територіальної згуртованості міст і урбанізованих районів щодо їх вирішення через зміцнення поліцентричного розвитку та інновацій шляхом створення мереж міст і урбанізованих районів, розвитку нових форм територіального управління та партнерства між сільськими і міськими районами, заохочення регіональних кластерів конкуренції та інновацій в Європі, сприяння зміцненню та розширенню трансєвропейських мереж, розвитку трансєвропейської системи управління ризиками, включаючи вплив змін клімату, посилення екологічних структур і культурних ресурсів у напрямку створення додаткової вартості.

Марсельська заява містить заклик до здійснення принципів Лейпцизької хартії та її інтеграції в питання територіальної згуртованості шляхом практичної розробки Рекомендованих стандартів сталих європейських міст.

Толедська декларація визначає аспекти інтеграції міського виміру ЄС у національні політики та пов'язаних з ними інструментами оцінки в контексті оптимального політичного управління та координації заходів сталого міського розвитку та енергоефективного оновлення міст, якими було визнано Рекомендовані стандарти сталих європейських міст (*Reference Framework for Sustainable European Cities*) [15] як основного інструменту оцінки стратегій розвитку міст, проектів, що реалізуються на місце-

вому рівні, та моніторингу прогресу на шляху до трансформації у «зелене», інклюзивне та привабливе місто.

– *Територіальний порядок денний ЄС на період до 2020 р.* акцентує пріоритети на підтримці територіальної згуртованості із застосуванням підходу «врахування місцевих умов» (place-based approach) [3], в якому міська політика комплементарно виражена в територіальному вимірі шістьох пріоритетів: 1) поліцентричний та збалансований територіальний розвиток; 2) комплексний розвиток у містах, сільській місцевості та специфічних регіонах; 3) територіальна інтеграція в прикордонних і транснаціональних функціональних областях; 4) глобальна конкурентоспроможність регіонів на основі сильних місцевих економік; 5) територіальна пов'язаність громадян, громад і підприємств; 6) управління та поєднання екологічних, ландшафтних і культурних цінностей регіонів.

– *Познанські висновки* в контексті реалізації «дорожньої карти» нового Територіального порядку денного ЄС визначають місцевий розвиток не як ізольований процес ендегенної природи, а як процес, який у контексті ЄС потребує визначення збалансованих стратегічних цілей із застосування підходів як «зверху вниз», так і «знизу вгору», що, своєю чергою, вимагає формування механізму інституційного співробітництва в багаторівневій системі управління.

– *Ризька декларація* формалізує політичну підтримку розробці Програми розвитку міст ЄС задля забезпечення більш ефективної політики для міських районів, більш скоординованих і ефективних заходів щодо підтримки сталого розвитку, більш активної широкої участі та внеску міських районів у досягнення загальних цілей ЄС, обміну знань і посилення навчання за умов повного дотримання принципів субсидіарності та розподілення повноважень.

– *Амстердамський Пакт* є офіційним програмним документом, який формалізує Програму розвитку міст ЄС у руслі змістовного внеску ЄС щодо реалізації Нової програми розвитку міст ООН (Хабітат III) через поступальний процес зміцнення міського аспекту в політиці ЄС з метою забезпечення збалансованого, сталого і комплексного підходу до вирішення проблем міст та територіальної згуртованості ЄС (рис. 2).

Ключовим механізмом реалізації Програми розвитку міст ЄС є провадження нової форми багаторівневого та багатостороннього партнерства між представниками країн – членів ЄС, директорату Європейської Комісії, міст, організацій та експертного товариства, що спеціалізуються на місцевому розвитку, щодо реалізації кожного з 12 пріоритетних тематичних напрямків міської політики ЄС.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз складного полікотворчого процесу становлення Програми розвитку міст ЄС дозволяє зробити такі висновки:

- ✦ політика міського розвитку ЄС набула експліцитного характеру в рамках політики згуртування ЄС, що означає набуття центрального

місця міського виміру в територіальному розвитку ЄС;

- ✦ нормативно-правова база ЄС з місцевого розвитку, прийнята протягом більше двох десятиліть, підкреслює пріоритетність комплексного (інтегрованого) сталого міського розвитку, який методично представлено в Рекомендованих стандартах сталих європейських міст;
- ✦ створення добровільних партнерств у рамках провадження Програми розвитку міст ЄС є інноваційним рішенням щодо провадження багаторівневого та багатостороннього управління з реалізації міської політики ЄС, але це не знімає питання здатності партнерів знаходити консенсусні оптимальні якісні рішення складних проблем розвитку міст із урахуванням специфіки міського розвитку в країнах – членах ЄС. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Atkinson, R.** The Emerging 'Urban Agenda' and the European Spatial Development Perspective: Towards an EU Urban Policy? *European Planning Studies*. 2001. Vol. 9, No. 3. P. 385–406.
2. **Bagnasco, A., Le Galès, P.** Cities in contemporary Europe. Cambridge University Press, 2000. 230 p.
3. **Barca, F.** An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations, Report for the DG Regio. 2009. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf
4. **Covenant of Mayors for Climate and Energy.** URL: <http://www.covenantofmayors.eu>
5. **Dühr, S., Colomb, C., Nadin, V.** European spatial planning and territorial cooperation. London and New York, Routledge, 2010. 488 p.
6. **European Commission.** Urban Agenda for the EU. URL: <https://ec.europa.eu/futurium/en/urban-agenda-eu/what-urban-agenda#Objectives>
7. **European Commission.** Urban Development. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/
8. **Factsheet on Integrated Urban Sustainable Development.** URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/themes2012/urban_en.pdf
9. **Hamedinger, A., Wolffhardt, A.** The Europeanization of Cities – Policies, Urban Change & Urban Networks. Amsterdam: Techné Press. 2010. 246 p.
10. **Van den Berg, L., Braun, E., Van der Meer, J.** National Policy responses to urban challenges in Europe. Routledge, 2007. 460 p.
11. **Marshall, A. J.** Europeanisation at the urban level: local actors, institutions, and the dynamics of multilevel interaction. *Journal of European Public Policy*. 2004. Vol. 12. No. 4. P. 668–686.
12. **McCann, Ph.** The Regional and Urban Policy of the European Union: Cohesion, Results-Oriented and Smart Specialisation. Edward Elgar Publishing. 2016. 304 p.
13. **Medina, M. G., Fedeli, V.** Exploring European urban policy: Towards an EU-national urban agenda? *Gestión y Análisis de Políticas Públicas, Nueva Época*. 2015. No. 14. URL: <https://revistasonline.inap.es/index.php?journal=GAPP&page=issue&op=view&path%5B%5D=693&path%5B%5D=showToc>
14. **Parkinson, M.** Urban Policy in Europe. Where have we been and where are we going? 2005. URL: <https://www.research->

Цілі

1. Реалізувати потенціал і внесок міських територій у досягненні цілей ЄС і пов'язаних з ними національних пріоритетів у повній відповідності принципам субсидіарності, пропорційності та компетентності.
2. Розробити більш ефективний, комплексний і скоординований підхід до розробки політики та законодавства ЄС із потенційним впливом на міські території, а також зробити внесок у забезпечення територіальної згуртованості за рахунок зниження соціально-економічних прогалів у міських районах і регіонах.
3. Залучити міську владу до розробки та реалізації політики ЄС, а також зміцнити міські аспекти в політиці ЄС

Принцип

комплексний підхід до сталого розвитку міст задля досягнення завдань трьох основних напрямів політики ЄС; удосконалене нормативно-правове регулювання, ефективне фінансування, кращі знання

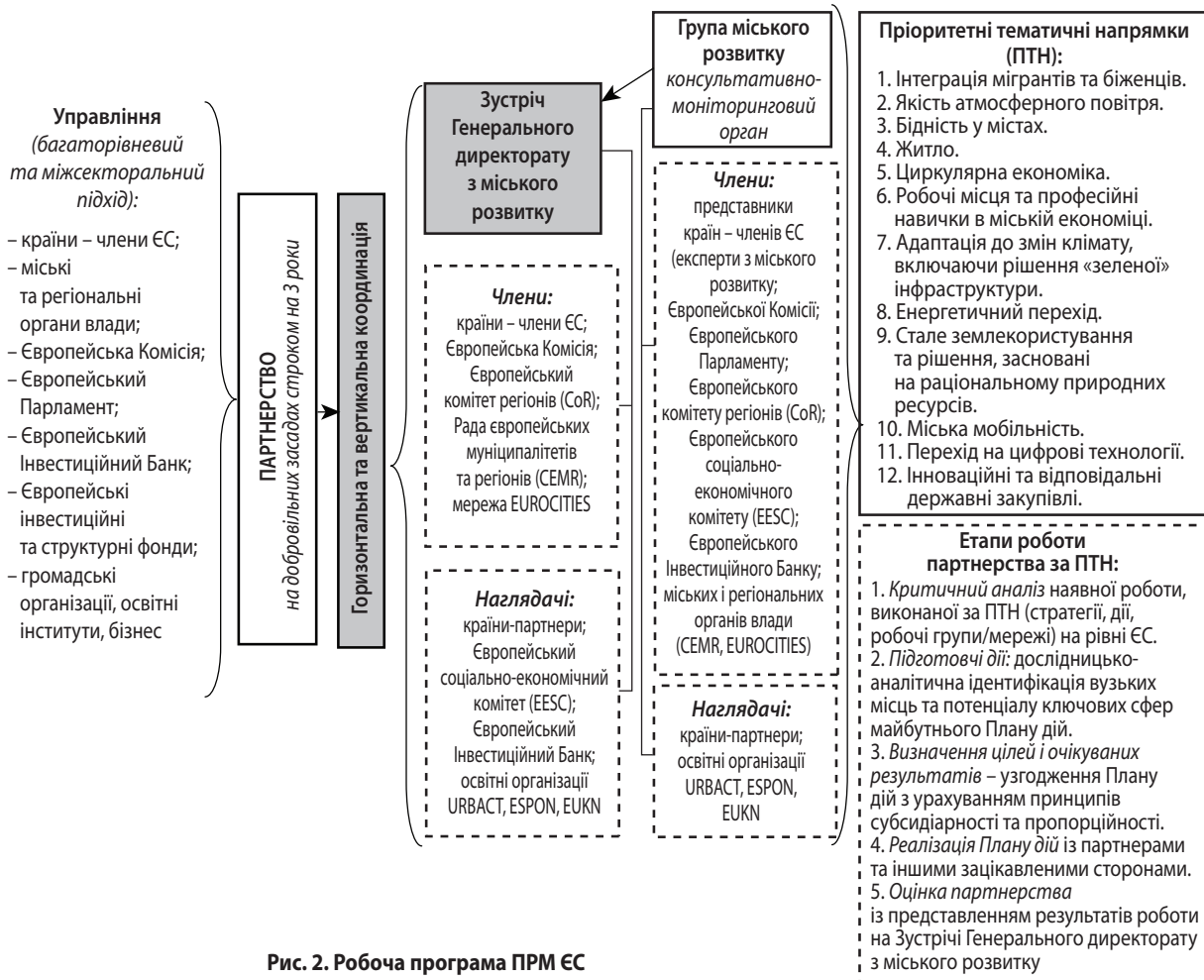

Рис. 2. Робоча програма ПРМ ЄС

gate.net/publication/268354377_URBAN_POLICY_IN EUROPE WHERE HAVE WE BEEN AND WHERE ARE WE GOING_Draft

15. Reference Framework for Sustainable European Cities. URL: <http://rfsc.eu>

16. UN-Habitat III. New Urban Agenda. URL: <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English-With-Index-1.pdf>

REFERENCES

Atkinson, R. "The Emerging 'Urban Agenda' and the European Spatial Development Perspective: Towards an EU Urban Policy?" *European Planning Studies*. Vol. 9, no. 3 (2001): 385-406.

Bagnasco, A., and Le Gales, P. *Cities in contemporary Europe*. Cambridge University Press, 2000.

Barca, F. "An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations, Report for the DG Regio. 2009" http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf

"Covenant of Mayors for Climate and Energy". <http://www.covenantofmayors.eu>

Duhr, S., Colomb, C., and Nadin, V. *European spatial planning and territorial cooperation*. London; New York: Routledge, 2010.

"European Commission. Urban Agenda for the EU". <https://ec.europa.eu/futurium/en/urban-agenda-eu/what-urban-agenda#Objectives>

"European Commission. Urban Development". http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/

"Factsheet on Integrated Urban Sustainable Development". http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/themes2012/urban_en.pdf

Hamedinger, A., and Wolffhardt, A. *The Europeanization of Cities – Policies, Urban Change & Urban Networks*. Amsterdam: Techné Press, 2010.

Marshall, A. J. "Europeanisation at the urban level: local actors, institutions, and the dynamics of multilevel interaction". *Journal of European Public Policy*. Vol. 12, no. 4 (2004): 668-686.

McCann, Ph. *The Regional and Urban Policy of the European Union: Cohesion, Results-Oriented and Smart Specialisation*. Edward Elgar Publishing, 2016.

Medina, M. G., and Fedeli, V. "Exploring European urban policy: Towards an EU-national urban agenda?" *Gestiony Analisis de*

Políticas Publicas, Nueva Epoca. 2015. <https://revistasonline.inapes/index.php?journal=GAPP&page=issue&op=view&path%5B%5D=693&path%5B%5D=showToc>

Parkinson, M. "Urban Policy in Europe. Where have we been and where are we going? 2005". https://www.researchgate.net/publication/268354377_URBAN_POLICY_IN_EUROPE_WHERE_HAVE_WE_BEEN_AND_WHERE_ARE_WE_GOING_Draft

"Reference Framework for Sustainable European Cities". <http://rfsc.eu>

"UN-Habitat III. New Urban Agenda". <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English-With-Index-1.pdf>

Van den Berg, L., Braun, E., and Van der Meer, J. *National Policy responses to urban challenges in Europe*. Routledge, 2007.